

Історія

УДК 82–32(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15702619>

**Російський колоніалізм як причина сучасної російсько-української
війни: візії польських інтелектуалів**

Бойчин Роман Григорович,

аспірант кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна, <https://orcid.org/0009-0003-2791-5665>

Свйонтик Олександра Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та
дошкільної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені
Івана Франка, м. Дрогобич, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-0945-3538>

Прийнято: 01.06.2025 | Опубліковано: 20.06.2025

***Анотація.** У статті представлено результати дослідження поглядів польських інтелектуалів на причини і характер сучасної російсько-української війни. Методологія дослідження включає принципи історизму, науковості, авторської об'єктивності, а також низку методів: історіографічного аналізу, історико-типологічний та історико-системний, лексико-семантичного аналізу. У результаті дослідження встановлено, що польські науковці, публіцисти, публічні інтелектуали, аналізуючи причини сучасної російської української війни, яка почалася у лютому 2014 р. і триває й досі, спиралися,*

зокрема, й на теоретичні засади постколоніальних студій. Значна частина польських учених розвінчувала російські імперські міфи щодо України загалом й окремих її регіонів (насамперед Криму) зокрема. Важливим є внесок польських інтелектуалів у дослідження продуктованих Росією колоніальних міфів щодо Криму, а також доведення необхідності деконструкції російських історичних міфів, якими В. Путін легітимізує війну проти України. Вони наголошують на тому, що неврахування міжнародним співтовариством російських історичних міфів сприяло неправильному трактуванню дій Росії та недооцінці ролі України. Частина польських інтелектуалів окреслює проблему Росії як досі не деколонізованої країни, котра не відмовилася від імперського стилю ведення внутрішньої і зовнішньої політики. Водночас дослідники вказували й на питання щодо слабкості Української держави початку ХХІ ст. у протистоянні російській агресивній політиці щодо Криму, знаходячи причини як в невиправданій «багатовекторній політиці» українських президентів, так і в домінуванні російських культури і політичних ідей на частині суверенної території України.

Ключові слова: колоніалізм, сучасна російсько-українська війна, окупація Криму, російські історичні міфи, історичний дискурс, постколоніальні студії, польські інтелектуали.

**Russian colonialism as the cause of the current Russian-Ukrainian war:
visions of Polish intellectuals**

Roman Boichyn,
postgraduate student of the Department of World History and Special Historical
Disciplines, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University, Drohobych,
Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-9528-547X>

Oleksandra Sviontyk,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of
General Pedagogy and Preschool Education, Drohobych Ivan Franko State
Pedagogical University, Drohobych, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-0945-3538>

Abstract. *The article presents the results of a study of the views of Polish intellectuals on the causes and nature of the modern Russian-Ukrainian war. The research methodology includes the principles of historicism, scientificity, authorial objectivity, as well as a number of methods: historiographic analysis, historical-typological and historical-systemic, lexical-semantic analysis. The study found that Polish scientists, publicists, and public intellectuals, analyzing the causes of the modern Russian-Ukrainian war, which began in February 2014 and continues to this day, relied, in particular, on the theoretical foundations of postcolonial studies. A significant number of Polish scholars have debunked Russian imperial myths about Ukraine in general and its individual regions (primarily Crimea) in particular. The contribution of Polish intellectuals to the study of colonial myths produced by Russia regarding Crimea is important, as well as proving the need to deconstruct Russian historical myths, with which V. Putin legitimizes the war against Ukraine. They emphasize that the international community's disregard for Russian historical myths contributed to the misinterpretation of Russia's actions and the underestimation of Ukraine's role. Some Polish intellectuals outline the problem of Russia as a country that has not yet been decolonized and that has not abandoned the imperial style of conducting domestic and foreign policy. At the same time, researchers have also pointed to the issue of the weakness of the Ukrainian state at the beginning of the 21st century. in opposition to Russia's aggressive policy towards*

Crimea, finding reasons both in the unjustified “multi-vector policy” of Ukrainian presidents and in the dominance of Russian culture and political ideas on part of the sovereign territory of Ukraine.

Keywords: *colonialism, modern Russian-Ukrainian war, occupation of Crimea, Russian historical myths, historical discourse, postcolonial studies, Polish intellectuals.*

Постановка проблеми. Наприкінці 1980-х рр., завдяки поєднанню міждисциплінарних підходів, були започатковані постколоніальні студії, спрямовані на дослідження взаємовпливів імперій та колоній (центру і периферій). Попри зосередження уваги вчених на взаєминах Заходу і Сходу, на початку ХХІ ст. до орбіти дослідників потрапила проблема колоніального становища регіонів Центрально-Східної Європи у складі Російської імперії. Використана О. Еткіндом концепція «внутрішньої колонізації» дала змогу дослідникам увиразнити процеси багатовікового впливу російського колоніалізму на українців та інші народи, який у різний час потрапили в орбіту експансії Москви. Характеристика процесів, пов'язаних із російською агресією проти України крізь призму постколоніальних студій, проявилася і в працях польських інтелектуалів початку ХХ ст.

Аналіз останніх досліджень. Колоніальні та постколоніальні студії актуалізовані дослідження Едварда Саїда [1; 2], Рональда Хорвата [3], Ані Лумби [4], Роберта Янга [5; 6], Гурміндера Бхамбри [7], запропонували нові теоретико методологічні підходи і засади осмислення культури не лише у сфері літературознавства, але й гуманітарних та суспільних наук. Особливості російського колоніалізму висвітлено у працях Соломона Шварца [8], Мартіна Оста [9], Стівена Сабола [10], Михайла Ходарковського [11], Еми Томпсон [12], Александра Еткінда [13], Лі Сан-Джуна [14] та ін.

Науково-теоретичне осмислення причин російсько-української війни тісно пов'язане з розумінням її характеру: екзистенційного, національно-визвольного, цивілізаційного тощо. На колоніальний характер війни Росії проти України вказували Тімоті Снайдер [15], Антон Беблер [16], Марк фон Хаген [17], Хіроакі Куромія [19]. Цивілізаційні, геополітичні та національно-визвольні маркери війни розкрито у працях Миколи Галіва, Миколи Глібіщука, Василя Ільницького, Володимира Старки, Ростислава Бурдяка [19; 20; 21; 22]. Аналіз поглядів та концепцій польських експертів, аналітиків, публіцистів і журналістів щодо причин, проявів і наслідків російсько-української війни представлено у працях Миколи Галіва, Михайла Гранда, Василя Ільницького, Віталія і Вікторії Тельваків [23; 24; 25]. Підходи до періодизації війни проаналізовано у праці Василя Ільницького та Олесі Куцької [26]. Експертні оцінки британських аналітиків щодо російської агресії проти України висвітлено у статті Василя Ільницького, Віталія Тельвака, Юлії Талалай [27]. Постколоніальні студії в Польщі окреслила Ева Доманська [28]. Важливою для розуміння ставлення західних інтелектуалів до російського колоніалізму вважаємо статтю Радомира Мокрика [29]. У публікації Юрія Офіцинського розкрито, зокрема, погляди і оцінки американських публіцистів подій у Криму та на українському Донбасі впродовж 2014–2017 рр. [30].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Упродовж минулих років активізувалися наукові дослідження рефлексій, оцінок, експертних висновків, сформульованих західними інтелектуалами. Однак, незважаючи на наявність певних напрацювань у цьому напрямі, недостатньо вивченим вважається аналіз польських інтелектуалів (науковців, публіцистів, журналістів, громадських експертів), здійснений ними щодо подій російської української війни, яка почалася у лютому 2014 р. й триває досі. Ї

досі малодослідженими й нерозв'язаними питаннями залишаються такі аспекти:

- 1) внесок польських інтелектуалів у дослідження продуктованих Росією колоніальних міфів щодо південно-східної України;
- 2) деконструкція польськими вченими деяких російських історичних міфів, якими російська пропаганда обґрунтовує і легітимізує війну проти України;
- 3) погляди польських інтелектуалів на імперське колоніальне минуле Росії;
- 4) оцінка польськими дослідниками і експертами можливостей деколонізації Росії з метою позбавити її імперської ментальності і росієцентричної картини світу;
- 5) оцінки можливостей української держави та її інститутів протистояти російській агресивній політиці щодо Криму й українського Донбасу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в представленні результатів дослідження поглядів польських інтелектуалів на причини і характер сучасної російсько-української війни крізь призму колоніальних (постколоніальних) студій. Завдання дослідження полягають у: 1) виявленні концептуальних складових критики польськими інтелектуалами імперсько-колоніальних мотивів російської агресії щодо України; 2) розкритті спроб і методик польських дослідників у справі деконструкції російських історичних міфів, пов'язаних з територією Центрально-Східної Європи загалом та України зокрема; 3) висвітленні оцінок та характеристики, сформульованих польськими експертами і науковцями щодо російського колоніального минулого; 4) встановленні прогностичних візій польського інтелектуального середовища щодо перспектив деколонізації Росії, позбавлення її ідеологічних засад «імперської величі»; 5) виявленні

думок польських інтелектуалів про роль і значення Української державності, політики українських урядів, діяльності структур українського визвольного руху у протистоянні російській агресії для сучасного і майбутнього становища Польщі та об'єднаної Європи.

Розв'язання цих питань повинно спиратися на принципи науковості, історизму, авторської об'єктивності, соціокультурний, аксіологічний та національно-екзистенційний підходи, методи релевантного вибору джерел, контекстуального та структурного аналізу текстів, системності, логічного узагальнення. Зазначені принципи, підходи та методи дадуть змогу виявити концептуальну архітектуру (за М. Фуко) проблематики сучасної російсько-української війни у текстах і пояснювально-риторичних конструкціях польських інтелектуалів.

Виклад основного матеріалу. Значна частина європейських інтелектуалів, зокрема й польських, трактують російсько-українську війну крізь призму колоніальних студій, а відтак бачать у ній прояви російського імперського колоніалізму. Ще у 2014 р. на тлі російської окупації українського Криму, польський учений Єжи Кранц писав про імперські традиції в Росії і прагнення відродити імперію у змодифікованій формі. Перефразовуючи Леніна, він зазначив, що російський імперіалізм є найвищою стадією «путінської суверенної демократії» [31].

Цю ж тему продовжили Ольга Гембік та Олександр Білокобильський, які визначили п'ять колоніальних міфів Росії про Крим: 1) Крим – це «свята земля», бо там започатковувалося Володимирове хрещення Русі; 2) одвічна ворожість між Кримом і Україною з акцентом на війнах запорізьких козаків з Кримським ханством; 3) Микита Хрущов незаконно подарував Крим Україні; 4) репрезентативний і легальний референдум 2014 р. в Криму; 5) Крим – це

щось цілком відмінне від Донбасу, а тому обговорення питання долі Донбасу не повинно торкатися політичного становища Кримського півострова [32].

Питання про необхідність деконструкції російських історичних міфів, якими Путін легітимізує війну проти України порушила Надія Гергалло-Дамбек (Університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні). Науковиця зазначила, що неврахування міжнародним співтовариством російських історичних міфів сприяло неправильному трактуванню дій Росії та недооцінці ролі України. Століттями Росія створювала «імперію брехні», яка позбавила Україну її історії, спадщини та окремої ідентичності та побудувала домінуючий російський історичний наратив. Навіть після анексії Криму та вторгнення в Україну в 2022 році російські міфи продовжують бути поширеними в підручниках, книгах і навіть навчальних програмах на Заході. Якщо їх не деконструвати, безпека України буде під загрозою навіть після перемоги у війні з Росією. Дослідниця наголошує на необхідності зміни погляду міжнародної спільноти на Україну та потребу знати і розуміти її спадщину, окрему історію, культуру та ідентичність [33].

Наукова співробітниця Європейського університетського інституту у Флоренції Олена Снігир наголосила, що Росію – це країна, в якій нація не дбає ні про державні інституції, ні про розвиток громадянського суспільства, не є країною сучасних європейських цінностей. Росія має авторитарні імперські цінності. Зрозуміло, що імперію не можна демократизувати. Тому перш ніж говорити про можливість демократичних змін в Російській Федерації, необхідна деколонізація. На думку дослідниці, дії Росії щодо України є проявом імперської політики реваншизму [34].

Науковець Мілош Кордес, колишній польський дипломат, зробив схожі висновки, наголосивши: Росія побудувала більшу частину своєї колоніальної імперії на власній території шляхом прямої анексії. Століттями вона

використовувала різні методи експлуатації економічної, а також політичної та культурної влади [35]. Дослідник вказав на низку колоніально-імперських прагнень російської еліти початку XXI ст. Він зауважив, що коли Путін оголосив про своє повернення на посаду президента у 2012 р., то опублікував серію статей, готуючи ґрунт для своєї нової-старої ролі. Зокрема, описав Росію як окрему цивілізаційну цілісність, що ґрунтується на спадщині середньовічної Русі, православ'ї та традиційних цінностях, які росіяни нібито зберегли протягом століть. Тексти Путіна частково пояснюють те, як він сприймає просторовий вимір основ Росії. Його коріння обмежене Східною Європою та трьома східноєвропейськими етнічними групами, які для Путіна є трьома гілками однієї російської нації: росіянами, білорусами та українцями. Вони утворюють основу сучасної Росії, стверджував Путін, що впливає з єдності середньовічної Русі та домінуючої ролі Москви. Частково це пояснює зацікавленість Путіна на Україні – саме в Києві було збудовано першу руську православну митрополію. Для нього контроль над Україною є важливим для забезпечення ядра російської цивілізації. Він підтвердив та уточнив цей пункт у липні 2021 року, коли в іншій статті спробував переконати читачів, що Україна є частиною Росії [35].

На думку М. Кордеса, просуваючи цей наратив, Путін намагається применшити вплив інших політичних утворень на цьому величезному просторі, таких як протодемократична купецька Новгородська республіка чи Річ Посполита. Водночас вона повністю ігнорує роль неслов'янських народів у розвитку могутності Росії. Хоча вони заселили більшість територій, контрольованих Росією з моменту її швидкої східної експансії наприкінці XVI ст., вони ніколи не ставали рівноправною частиною офіційного російського історичного наративу. Діти у Хабаровську та Владивостоці

дізнаються про культурні та політичні події, що відбувалися за тисячі кілометрів, і ставляться до них як до власної історії [35].

Як відзначив польський дослідник, Росія сьогодні залишається єдиною колоніальною імперією у світі, яка експлуатує своїх громадян без будь-якої видимої правової дискримінації. Вона ніколи не була деколонізована з трьох основних причин. По-перше, російські колонії є невід'ємною частиною території країни, так само як Алжир був частиною Франції. Різниця, однак, полягає в тому, що значна частина північної Євразії на схід від Уралу, яку Росія взяла під контроль, завжди була малозаселеною та не мала сильної політичної організації. Москві та Санкт-Петербурзі було відносно легко контролювати землі, вільні від організованих народів, попри їхні відмінні культури та усвідомлення неросійського минулого [35].

По-друге, більшість багатств Росії лежить на схід від Уралу. Їх використовували майже виключно в боротьбі за здобуття та утримання територій і впливу в Європі, а також за розширення європейської частини країни. Доходи від нафти та газу з неросійських регіонів (таких як Ямало-Ненецький автономний округ, Ханті-Мансійський автономний округ) стимулюють інвестиції в Москву та Санкт-Петербург і запобігають економічному занепаду таких регіонів, як Новгород, Брянськ та Псков. Це типова модель економічної експлуатації, відома з Конго, Єгипту та Латинської Америки. У цьому сенсі можна стверджувати, що російські регіони на схід від Уралу є частиною глобального Півдня [35].

По-третє, Росія успішно використовувала населення етнічних регіонів для завоювань у Європі. Російське вторгнення в Україну було ще одним прикладом цієї колоніальної моделі мислення. Після чергових поразок в Україні та успішного контрнаступу Києва, який вдарив у саме серце російських окупаційних військ, Путін оголосив мобілізацію. Це відбувається

переважно в регіонах, де росіяни не становлять більшості, або серед неросійських жителів країни, таких як буряти, дагестанці чи південні осетини. Ще до мобілізації етнічне походження загиблих солдатів з російського боку свідчило про те, що російське військове командування використовувало представників інших етнічних груп, окрім росіян, як гарматне м'ясо [35].

Важливо, що М. Кордес, на основі проведеного аналізу, висловлює упевненість у перемозі України. «За підтримки Заходу та власної рішучості, українці, ймовірно, виграють війну. Хоча це залишить країну спустошеною та глибоко пораненою, це також буде завершальним елементом у розбудові української національної ідентичності та державності», – зазначив дослідник. Відтак він спробував спрогнозувати майбутнє Росії. З його точки зору, необхідною стане деколонізація Росії. Її політичні та економічні еліти (ким би вони не були) повинні визнати, що їхнє завдання – керувати від імені всіх регіонів країни. Зміна колоніального бачення має призвести до більш рівномірного розподілу багатства, державних інвестицій та стратегій розвитку. Азійській частині Росії потрібне власне Товариство «Меморіал», яке донедавна викривало злочини, скоєні радянським режимом. Також необхідно залучати місцевих неросійських лідерів, не тих, хто номінально не є росіянами (як Сергій Шойгу), але фактично відстоює інтереси європейської Росії та етнічних росіян. Російська федеральна система, яка зараз існує лише на папері, має стати новою реальністю країни. Усі суб'єкти номінальної федерації повинні мати можливість здійснювати свої теоретичні права та з часом набувати нових. Не на папері, а в реальності. Якщо цього не станеться, негативні наслідки війни можуть дійти навіть до розпаду Росії. Це не такий вже й нереалістичний сценарій, враховуючи низку проблем, з якими стикається країна: залежність від експорту викопного палива, брак інновацій, демографічні зміни та міжетнічна напруженість [35]. Погоджуючись з

багатьма висновками М. Кордеса, ми зауважимо, що деколонізація Росії потребує не лише внутрішніх змін, але й активної участі Заходу, котрий може забезпечити трансформацію змісту російської гуманітарної освіти, що впливатиме на формування позбавленого імперських субстратів світогляду і картини світу у наступних поколіннях росіян. При цьому слід бути готовими, що така трансформація може розтягнутися на два покоління, а отже охоплюватиме не менше півстоліття.

Дослідники та публіцисти Агнешка Бриц та Ярослав Коцішевський пояснювали рішення Путіна проголосити чотири українські області як частину території Росії як один з проявів російського імперіалізму [36]. При цьому автори викривали дволичність російської політики, вказавши на «аргументи» його промови з приводу офіційного включення українських регіонів до складу своєї держави. Путін звинуватив Захід, і зокрема США, у пограбуванні та гнобленні світу. Він використовував демагогічні аргументи, які, ймовірно, на його думку, виправдовували подальші дії Москви. Він заявив, що американці першими застосували ядерну зброю в Японії та провели непотрібні бомбардування Німеччини під час Другої світової війни. Результатом є «варварська гегемонія», якій має покласти край. Дії Росії проти імперської анексії є злісною карикатурою на верховенство права. Росіяни окупували анексовані території, ведучи імперську війну в стилі, який людство мало забути, повторюючи «ніколи більше». Загарбники вбивають, катують, виганяють, крадуть і знищують усе, що потрапляє їм під руку. Псевдореферендуми, проведені на окупованих територіях, являли собою спотворення демократичного процесу. З самого початку вони задумувалися як театр, що мав створити ілюзію легалізму [36].

Слушними видаються і такі думки А. Бриц та Я. Коцішевського, збереження територіальних здобутків та заморожування конфлікту означатиме

перемогу Росії у війні, незважаючи на нищівні військові поразки. Усічена Україна з дуже обмеженим виходом до моря не зможе функціонувати економічно, а інвестори не будуть прагнути відбудовувати занедбану, нестабільну країну. Росіяни одразу ж скористалися б політичною нестабільністю, розпалюючи конфлікти та посилюючи свій вплив у Києві. Більше того, заморожений конфлікт означає, що будь-коли, після відновлення своїх сил, Росія може завдати знову удару, але цього разу по Україні, яка не має перспективи вступу до НАТО чи Європейського Союзу та не має підтримки союзників, тобто є беззахисною [36].

Цікаві порівняльні аспекти щодо наявності суспільного опору ідеям російського колоніалізму в Центрально-Східній Європі висловила історикиня Францішка Девіс на початку 2025 р. На її думку, Україна, Польща та інші країни Центрально-Східної Європи переживали російський колоніалізм як його жертви і боролися з ним. Натомість у східній частині Німеччини й досі немає розуміння загрози, які несе імперськість Росії. «Масштаби російського колоніалізму в колишній Німецькій Демократичній Республіці непорівнянні з історією Польщі чи України. В російсько-українській історії ми маємо спроби деукраїнізації не лише сьогодні на окупованих територіях, а й у минулому. Намагання знищити українську культуру та мову. Винищення всієї української інтелігенції на початку 1930-х років. Потім Голодомор. Такого масштабу насильства геноциду ніколи не було в Східній Німеччині. Радянська влада ніколи не намагалася русифікувати НДР. Тут немає рівноваги. Східна Німеччина не зазнала масових злочинів геноциду, як поляки та українці» [37], – зауважила дослідниця.

Водночас Ф. Девіс відзначила, що українське та польське суспільства почали «долати» злочини Радянської Росії, включно з російським колоніалізмом. Довгий час це були табуовані теми. Пам'ять про Голодомор

замовчувалася, відкрито говорити про те, хто винен у Катині, було неможливо. Але після падіння соціалістичних держав їхні суспільства почали миритися зі своїм радянським минулим. Вони скористалися нагодою, щоб перевизначити себе як незалежні нації, які нарешті можуть вирішити свою власну долю. У Східній Німеччині цей процес насправді ніколи не відбувався, тому що існувала Західна Німеччина. 1991 рік тут не можна розуміти як національне визволення від імперіалізму. Для жителів Східної Німеччини, принаймні на емоційному рівні, це було більше схоже на захоплення влади Заходом, ніж на повторне відкриття власної ідентичності [37].

Критикуючи російську опозицію, яка виступає проти путінського режиму, Ф. Девіс, вказує на її слабкі сторони. Передусім російські опозиціонери відокремлюють Росію від Путіна, але не готові прийняти соціальну відповідальність простих росіян за війну, не готові назвати справжню проблему Росії – її колоніальну та імперську ідентичність та колоніальні злочини минулого та сьогодення – за які несе відповідальність не лише Путін [37].

Натомість Войцех Лисик, аналізуючи геополітичні аспекти анексії Криму, утримався від визначень щодо колоніальної експансії, акцентувавши увагу на прагненні місцевих кримських еліт сформувати власну квазідержаність [38]. Попри це дослідник неодноразово підкреслював політичні зацікавлення з боку Росії щодо Криму, навів чимало історичних фактів: від 1774 р., коли Російська імперія фактично взяла під свій контроль Крим, до підписання Харківських угод між Україною і Росією у 2010 р., згідно з якими продовжувався термін базування російського чорноморського флоту в українському Криму. Він так вказав на очевидні зазіхання на український Крим з боку Росії у 1990-х рр., які проявилися в прямих погрозах Україні війною, висловлених депутатами російського парламенту [38].

Водночас В. Лисик підкреслив доволі мляву політику Києва щодо російських зазіхань на Крим. Він зауважив, що наприкінці 1990-х рр. Україна погодилася розмістити в Криму авіа базу, зокрема літаки Су-24, здатні нести ядерну зброю. У 2001 р. вона створила спільний з Росією центр для контролю руху суден двох країн. На його думку, події останніх кількох десятиріч років лише підтверджують слабкість Української держави стосовно її сильнішого російського партнера. Частково це було пов'язано з «багатовекторною політикою» Леоніда Кучми, яка закінчилася провалом наприкінці його правління через недотримання прав людини. В результаті, український президент тісніше зв'язався з Москвою, яка скористалася цією можливістю, щоб відновити свій вплив. Відтак В. Лисик констатує: «Очевидна слабкість українського партнера у відносинах з Російською Федерацією лише підтверджує серйозні проблеми, з якими уряд у Києві стикається протягом понад двадцяти років свого існування. У цьому контексті варто згадати низький рівень політичної стабільності, дефіцит демократії, нерозвинені інституції та громадянське суспільство з обмеженими можливостями. Усі ці елементи, разом з обмеженими правами України в Криму, перешкоджають ефективній інтеграції зі структурами західного світу» [38]. Безумовно, ці висновки є дошкульними для українських політиків. Проте польський дослідник мав на меті не це. Він прагнув вказати, що реалізація агресивних намірів Росії щодо українського Криму стала можливою не лише через начебто силу путінської державної машини, але через слабкі політичні позиції України в Центрально-Східній Європі.

Професорка Ягелонського університету, соціологиня Ірена Боровік також уникнула трактувань анексії Криму крізь призму колоніальних студій. Водночас вона виокремила три фактори, які, на її думку, сприяли анексії українського півострова Росією: а) етнічний склад населення Криму, 58% якого

складали росіяни станом на 2002 р.; б) домінування російської культури серед слов'ян, які мешкають в Криму; в) політична привабливість Путіна і Росії для мешканців Криму [39]. Важливо підкреслити й низку думок дослідниці щодо допомоги Польщі Україні в умовах російсько-української війни. Науковиця зауважила: по-перше, деякі політики, особливо праворадикальні, сприймають конфлікт в Україні з точки зору «кресової Польщі», яка певною мірою відповідає за ці території, особливо враховуючи те, що там проживає багато поляків. Значна частина українців, яких привозили до нас автобусами, наприклад, з Донбасу, мала польське коріння. По-друге, допомога Україні послаблює Росію. Це є своєрідним створенням альянсу проти Путіна. Подібним актом була підтримка, яку надав Михайлу Саакашвілі президент Лех Качинський під час російсько-грузинського конфлікту. По-третє, українців і поляків пов'язує багаторічна спільна історія та сусідство [39].

Дослідник колоніальних та постколоніальних студій, професор Варшавського університету А. Сайфулаєв відзначив певні зрушення серед західних інтелектуалів в оцінках російського впливу, які після початку повномасштабної війни Росії проти України нарешті заговорили про російський колоніалізм. Академічний дискурс про Східну Європу на Заході вже давно перебуває під впливом застарілих колоніальних кліше, що кореняться в уявленнях про цивілізаційне та етнокультурне значення Росії в регіоні. З 2022 року вчорашні апологети «регіональних досліджень», розглядаючи такі країни, як Білорусь, Грузія чи Україна, в контексті «великої» політики Росії, раптом почали говорити про те, що «російські дослідження» та знання про пострадянський простір потребують деколонізації. Лише повномасштабна війна дала поштовх західній академічній спільноті, де такі поняття, як «колоніалізм», «орієнталізм» чи «деколонізація» стосовно Росії, перестали розглядатися як чергова теоретична примха. Навіть термін

«повномасштабна війна» є евфемізмом для позначення серйозності ситуації та необхідності змін. Однак, самий початок конфлікту у 2014 р. в академічних колах розглядався як політична, а не процедурна подія. Іншими словами, Крим та війна на Донбасі стали частиною дискурсу про геополітичні потреби Росії, але не ототожнювалися з їхньою колоніальною природою [40].

Згідно з А. Сайфулаєвим, у самій Росії після 1991 р. постімперська ідентичність стала ностальгією, втратою «великого» минулого, колишньої могутності та процвітання. Зрештою, допутінська Росія – це час маргінального, але низового розвитку концепції. Соціально, інтелектуально та політично процвітаючий реакціонізм у поєднанні з ностальгією став постійним елементом ідентичності пострадянської Росії. Але найважливішим моментом була відсутність об'єднуючої концепції, своєрідного марксизму-ленінізму за часів СРСР та самодержавства за часів царської Росії. Пізніше, за часів Путіна, окремі фрагменти крайніх ідеологій стали ідеологічною основою режиму. Сьогоднішня «об'єднуюча» ідея – це суміш імперсько-колоніальних образ за мотивами «руського мира» та радянської ностальгії, це День єдності (звільнення від польського панування у XVII ст.) та День Перемоги 9 травня. Національна свідомість у Росії фактично перестала існувати і стала лише ностальгічною реакцією в поєднанні з ринково-олігархічним, опортуністичним типом соціально-економічних відносин. 2022 рік може стати початком кінця пострадянської епохи не лише для України, а й для Росії. Однак для цього потрібна абсолютна перемога України. Серед початкових моментів успішної деколонізації у Східній Європі можна виділити кілька важливих. По-перше, необхідна повна дерадянизація соціально-політичних просторів та інституцій. Друге – це провінціалізація та привласнення мови та культури, як-от кодифікація місцевих російських мовних норм. Третє – це відхід від «великої» російської культури та розвиток місцевих «народних» та високих

культур. Зрештою, залежно від країни, це систематичний та одночасний розвиток кількох колективних ідентичностей: національної (етнізація), цифрової, гендерної, глобальної, регіональної тощо. Ці заходи є досить радикальними, але не єдиними [40].

Висновки. Отже, аналізуючи причини сучасної російської української війни, яка почалася у лютому 2014 р. і триває й досі, польські науковці, публіцисти, публічні інтелектуали спиралися, зокрема, й на теоретичні засади постколоніальних студій. Значна частина польських учених розвінчувала російські імперські міфи щодо України загалом й окремих її регіонів (насамперед Криму) зокрема. Важливим є внесок польських інтелектуалів у дослідження продуктованих Росією колоніальних міфів щодо Криму, а також доведення необхідності деконструкції російських історичних міфів, якими В. Путін легітимізує війну проти України. Вони наголошують на тому, що неврахування міжнародним співтовариством російських історичних міфів сприяло неправильному трактуванню дій Росії та недооцінці ролі України. Частина польських інтелектуалів окреслювали проблему Росії як досі не деколонізованої країни, яка не відмовилася від імперського стилю ведення внутрішньої і зовнішньої політики. Водночас дослідники вказували й на питання щодо слабкості Української держави початку ХХІ ст. у протистоянні російській агресивній політиці щодо Криму, знаходячи причини як в невинуватій «багатовекторній політиці» українських президентів, так і в домінуванні російських культури і політичних ідей на частині суверенної території України.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розкритті поглядів польських інтелектуалів на цивілізаційний характер сучасної російсько-української війни.

Список використаних джерел

1. Саїд Е. Орієнталізм. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 511 с.
2. Саїд Е. Культура й імперіялізм. Київ: Критика, 2007. 608 с.
3. Horvath R. J. A Definition of Colonialism. *Current Anthropology*. 1972. Vol. 13. No. 1. P. 45–57.
4. Loomba A. Colonialism/Postcolonialism. Routledge, 2015. 312 p.
5. Young R. Postcolonialism: A Very Short Introduction. Oxford University Press, 2020. 208 p.
6. Young R. Postcolonialism: An Historical Introduction. Wiley-Blackwell, 2001. 476 p.
7. Bhabra G. K. Sociology and Postcolonialism: Another 'Missing' Revolution? *Sociology*. 2007. Issue 41(5). P. 871–884. DOI: <https://doi.org/10.1177/0038038507080442>
8. Schwarz S. M. Revising the History of Russian Colonialism. *Foreign Affairs*. 1952. Issue 30, No. 3. P. 488–93. DOI: <https://doi.org/10.2307/20030915>.
9. Aust M. Russia Siberica: Russian-Siberian History Compared to Medieval Conquest and Modern Colonialism. *Review (Fernand Braudel Center)*. 2004. Vol. 27, No. 3. P. 181–205.
10. Sabol S. Internal Colonization. In *"The Touch of Civilization": Comparing American and Russian Internal Colonization*. University Press of Colorado. 2017. P. 171–204. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctt1mtz7g6.9>.
11. Khodarkovsky, Michael. Of Christianity, Enlightenment, and Colonialism: Russia in the North Caucasus, 1550–1800. *The Journal of Modern History*. 1999. Vol. 71. No. 2. P. 394–430. DOI: <https://doi.org/10.1086/235251>.
12. Томпсон Е. Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм / Пер. з англ. М. Корчинської. К : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2006. 368 с.

- 13.Эткинд А. Внутренняя колонизация. Имперский опыт России Александр Эткинд. М: Новое литературное обозрение, 2013. 448 с.
- 14.Sang-Joon L. Russia Pursues a Multipolar World Order amidst Challenges to Its Hegemony in the Eurasian Region. *Complex Competition. Asan Institute for Policy Studies*. 2022. P. 78–90.
- 15.Snyder T. The War in Ukraine Is a Colonial War. *The New Yorker*. 2022. <https://www.newyorker.com/news/essay/the-war-in-ukraine-is-a-colonial-war>
- 16.Bebler A. Crimea and the Ukrainian-Russian Conflict. *Frozen Conflicts in Europe*, edited by Anton Bebler, 1st ed., Verlag Barbara Budrich, 2015. P. 189–208.
- 17.Hagen, M. von. Wartime Occupation and Peacetime Alien Rule: ‘Notes and Materials’ toward a(n) (Anti-) (Post-) Colonial History of Ukraine. *Harvard Ukrainian Studies*. 2015. Vol. 34. No. 1/4. P. 153–94.
- 18.Kuromiya H. Ukraine and Eurasian History in the Twentieth Century. *Harvard Ukrainian Studies*. 2015. Vol. 34. No. 1/4. P. 195–213.
- 19.Галів М., Ільницький В. Характер сучасної російсько-української війни (2014–2023) вітчизняний історіографічний дискурс. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2023. Вип. 13/55. С. 47–73.
- 20.Ільницький В., Глібіщук М., Старка В. Як ідеологічні засади білогвардійського руху вплинули на світогляд В. Путіна. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 53 (1). С. 12–21.
- 21.Ільницький В., Старка В., Галів М. Російська пропаганда як елемент підготовки до збройної агресії проти України. *Український історичний журнал*. 2022. Вип. 5. С. 43–55.
- 22.Галів М., Бурдяк Р. Путін і Гітлер: порівняльні конструкції в українському медійному дискурсі (2014 – 2025). *Вісь Європи – Axis Europae*. 2025. Вип. 6. С. 108–130. DOI: 10.69550/3041-1467.6.326256

23. Галів М., Гранд М., Бойчин Р. Початок повномасштабної війни Росії проти України у висвітленні польського інформаційного порталу «Nowa Europa Wschodnia» (лютий-березень 2022 р.). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 72. Том 1. С. 52–60.
24. Тельвак В., Ільницький В., Тельвак В. Гуманітарні аспекти повномасштабного етапу російської агресії: польське бачення. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2024. Спецвипуск. С. 84–95.
25. Telvak V., Ilnytskyi V. A Year of Existential War in Analytical Reflections of the Warsaw Centre for Eastern Studies. *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*. 2023. Vyp. 27. P. 249–258.
26. Ільницький В., Куцька О. Періодизація російсько-української війни (2014–2022) в українському науковому дискурсі. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2023. Вип. 13/55. С. 162–177.
27. Ільницький В., Тельвак В., Талалай Ю. Сучасна російсько-українська війна на шпальтах “The British Army Review” (2022 – 2024). *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2024. Спецвипуск. С. 130–146.
28. Domańska E. *Badania postkolonialne*, w: L. Ghandi, *Teoria postkolonialna: wprowadzenie krytyczne*. Poznań: Wydaw. Poznańskie, 2008. S. 157–165.
29. Мокрик Р. «Ця війна була неминуча»: російський колоніалізм та самообман Заходу. *Український Тиждень*. 2022. URL: <https://tyzhden.ua/tsia-vijna-bula-nemynucha-rosijskyj-kolonializm-ta-samoobman-zakhodu/> (дата звернення: 11.04.2025)
30. Офіцинський Ю. Оцінка війни на Донбасі вчених і колишніх політиків на сторінках газети «The New York Times» (12 лютого 2015 – 30 квітня 2018 рр.). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*. 2022. Вип. 1 (46). С. 82–89. [https://doi.org/10.24144/2523-4498.1\(46\).2022.258573](https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(46).2022.258573)

31. Kranz J. Kilka uwag na tle aneksji Krymu przez Rosję. *Państwo i prawo*. 2014. № 8. S. 23–40.
32. Biłokobylski O., Hembik O. Pięć kolonialnych mitów Rosji o Krymie. Jak w urojone wizje Putina uwierzyli nawet zachodni przywódcy. 2024. URL: <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/skad-sie-wziely-kolonialne-mity-rosji-o-krymie-i-co-z-tym-zrobic/e187n6p> (дата звернення: 11.04.2025)
33. Gergało-Dąbek N. Dekonstrukcja rosyjskich mitów historycznych jako warunek trwałego pokoju i bezpieczeństwa. *Sprawy międzynarodowe*. 2023. T. 76(2). S. 11–36.
34. Snigyr O. Rosja musi przestać być imperium kolonialnym. Nie chodzi tu tylko o terytoria. 2023. URL: https://new.org.pl/2715,snigyr_dekolonizacja_rosji.html Bryc A., Kociszewski J. Putin postawił wszystko na jedną kartę. Rosja wojnę albo wygra, albo nie przetrwa. 2023. URL: https://new.org.pl/2481,putin_oglasza_aneksje.html (дата звернення: 11.04.2025)
35. Cordes M.J. Putin kontynuuje “tradycję” rosyjskiego kolonializmu. 2023. URL: <https://www.onet.pl/informacje/nowaeuropawschodnia/putin-kontynuuje-tradycje-rosyjskiego-kolonializmu/qlmrr3n,30bc1058> (дата звернення: 11.04.2025)
36. Bryc A., Kociszewski J. Putin postawił wszystko na jedną kartę. Rosja wojnę albo wygra, albo nie przetrwa. 2023. URL: https://new.org.pl/2481,putin_oglasza_aneksje.html (дата звернення: 11.04.2025)
37. Gostkiewicz M. Niemiecka historyczka: “Nie romantyzujmy rosyjskiej opozycji”. 2025. URL: <https://wyborcza.pl/7,75399,31241146,niemiecka-historyczka-nie-romantyzujmy-rosyjskiej-opozycji.html> (дата звернення: 11.04.2025)

38. Łysek W. Krym w polityce mocarstw: pogranicze – konflikt – destabilizacja. *Przegląd geopolityczny*. 2015. № 1. S. 37–53.
39. Zawiślak B., Borowik I. Dylematy krymskie. Historia, ludzie, konflikt. 2016.
URL: https://nauka.uj.edu.pl/aktualnosci/-/journal_content/56_INSTANCE_Sz8leL0jYQen/74541952/111889813 (дата звернення: 11.04.2025)
40. Saifullayeu A. Usuwanie pomników boli Rosjan. 2023. URL: https://new.org.pl/3059,problemy_i_wezwania_dekolonizacji_po_wschodnioeuropa.html (дата звернення: 11.04.2025)